In de Staten had volgens het Kiesreglement-1937 Aruba 2 zetels tegen Curaçao 6; volgens het Kiesreglement-1941 hadden beide eilanden er samen 8, te verdelen op grondslag van evenredige vertegenwoordiging. Doordat de gouverneur de bevoegdheid had 5 van de 15 statenleden te benoemen kon het evenredigheidsbeginsel worden aangetast. In 1937 had Aruba 2 van de 15 zetels bezet (het kon er niet meer krijgen), in 1941 werden het er 3, omdat de gouverneur er een derde bij benoemde, hoewel Aruba toen ook meer zetels door verkiezing kon hebben gekregen.

Onder dit nieuwe stelsel konden lijsten van Aruba met die van Curaçao verbonden worden, wat eventueel het voordeel bood, dat men soms vóór de verkiezingen reeds kon zien welke groepen samen zouden gaan.

In het voorontwerp-1947 tot wijziging van de Staatsregeling werd voorgesteld Aruba 7 zetels te geven tegen Curaçao 11 (Bonaire 2 en de Bovenwinden samen 1). De Staten deden evenwel weten, dat huns erachtens 8 : 8 voor Aruba en Curaçao beter ware, omdat „de belangrijkheid der eilanden even groot is". Een minderheidsnota meldde tegelijkertijd, „dat Curaçao niet alleen bijna tweemaal zoveel inwoners heeft als Aruba, doch bovendien bijna twee keer zoveel belastingen opbrengt", zodat het juister ware in verband met de mogelijkheid van veranderende omstandigheden niet het aantal zetels voor elk eiland bij de wet vast te leggen, doch 18 zetels aan beide eilanden te geven, te verdelen „naar evenredigheid van het aantal stemgerechtigden dan wel van het aantal uitgebrachte stemmen". Een derde mening, naar voren gebracht door een enkel lid, wilde van deze 18 zetels er aan Aruba en Curaçao elk 6 waarborgen en de overblijvende 6 naar evenredigheid verdelen.

De Nederlandse regering aanvaardde het advies der Staten en de 8 : 8 verhouding was er.

De verkiezingen die hierop volgden (17 Maart 1949) vertoonden terstond een geheel ander beeld. De R.K. Partij van 1937 en 1941 en de Katholieke Unie van 1945 waren mislukt. Sinds October 1946 was een beweging gaande om — op het eiland waar eens pastoor en dominee voor elkander doopten! — protestant en katholiek in één partij van algemeen christelijke beginselen te verenigen. Dit werd de Union Nacional Arubana, in de wandeling Una genoemd. De christelijke beginselen waren in een beginselprogramma zo voorzichtig geformuleerd, dat ze voor beide groepen aanvaardbaar waren.

De Una kwam met een lijst voor de dag. Henny Eman verscheen bij deze verkiezingen met een lijst, waarop als no. 2 Juan Enrique („Juancho") Yrausquin [27] voorkwam. Frederik J. Q. Kwartsz, die in 1945 samen met Eman op een lijst had gestaan, was nu zijn tegenstander geworden en kwam met een eigen lijst uit.

Eman kreeg 5 van de 8 beschikbare zetels, de Una 3. Van de 3 Unaleden waren er twee katholiek en een protestant.

De wordende staatkundige constellatie voerde in deze jaren de mensen elk ogenblik naar de stembus en agiteerde het publiek niet weinig. De tijd, dat men politiek niet geïnteresseerd was, behoorde tot het verleden. In lange stoeten werden de candidaten meegevoerd om aan het kiezersvolk te worden vertoond. Massa-meetings met daverende speeches kwamen voor. Het was duidelijk, dat het Arubaanse sentiment de voorkeur gaf aan de persoonlijkheid der candidaten en niet aan de beginselen waarvoor zij geacht werden te staan.

Goed een jaar na de verkiezingen van 1949 moest al weer worden gekozen, nu in verband met de invoering van de Interimregeling en de Landsregeling (d.w.z. de gewijzigde Staatsregeling). Aruba kreeg hierbij 8 zetels tegen Curaçao 12. Bij de Una had zich een splitsing voorgedaan als gevolg van verschil van mening van twee Una-vertegenwoordigers in de Staten nopens de positiebepaling ten opzichte van samengaan met de Nationale Volkspartij van Curaçao (mr. dr. M. F. da Costa Gomez). Een groep, de protestantse vertegenwoordiger, noemde zich Una-I of Una-stad. De andere groep, de katholieke dus voor wie samengaan met Da Costa Gomez om diens politiek verleden verwerpelijk was, ging Una-II of Una-campo heten. De eerste groep was steeds de sterkste. Bij de hier bedoelde verkiezingen haalde de Una-I een zetel, de Una-II niets. Door het aantal door beide Una's behaalde stemmen samen te tellen, kan men berekenen, dat, indien er geen scheuring ware geweest, de Una 2 zetels zou hebben gehaald. Met andere woorden: vergeleken bij de vorige verkiezing toch een zekere teruggang.

Yrausquin, die zoals wij zagen, in 1949 op de lijst-Eman gekozen was, had zich in de Staten niet alleen van Eman gedistantieerd, maar zich als zijn openlijke tegenstander opgeworpen. Hij en Eman kwamen in December 1950 elk met eigen lijsten uit. Yrausquin namens de Patriottische Partij Aruba (PPA) en Eman namens de Arubaanse Volkspartij (AVP). Daarnaast figureerde nog de Arubaanse Eenheidspartij, die in de richting van Eman getendeerd was, al nam haar vertegenwoordiger in de Staten, David Andries Vlaun van St. Maarten, later een meer zelfstandige positie in.

In de koenoekoe, het platteland, bleek Eman ongeslagen. Toch behaalde Eman niet zulk een overwinning als in Maart 1949, toen hij meer dan de helft van het aantal uitgebrachte stemmen wist te trekken. Wat hij haalde: 4474 van de 11.991 geldig uitgebrachte stemmen, was echter wel zo aanzienlijk, dat hij met ongeveer 1/3 van het stemmenaantal toch dank zij het Kiesreglement, de helft van het aantal zetels kon halen.

Reeds toen werd duidelijk, dat Emans positie onder de niet-Arubanen verzwakt was ten gunste van zijn opponent Yrausquin en voor wat de Bovenwinders betreft, ook van de Arubaanse Eenheidspartij. Yrausquin won 2 zetels, de Eenheidspartij 1 zetel en de Una 1.

De tijd, dat Aruba zich niet kon doen horen, was voorbij. Door een

coalitie aan te gaan met de sterke Nationale Volkspartij van Curaçao, was Eman zelfs altijd van een meerderheid in de Staten verzekerd. Op Curaçao werd de Arubaanse politiek gevoerd. Daar kwamen intern-Arubaanse conflicten voor het forum.

In 1949 was ook het rapport van de Commissie-Plantz verschenen nopens de financiële gevolgen van de invoering van de Eilandenregeling. Michiel Gorsira [28] wijst ten aanzien hiervan op het dubbele aantal inwoners en het drievoudige aantal kiesgerechtigden op Curaçao. Dr. da Costa Gomez stelde zijn territorialiteitsleer op, op grond waarvan Aruba en Curaçao elk een gelijk aantal zetels zouden krijgen. In de practijk zullen trouwens Aruba en Curaçao gezamenlijk wel de financiële lasten van het gehele gebiedsdeel torsen, zodat ter voorkoming van wrijvingen als in het verleden, in de Staten, die over deze gezamenlijke „pot" zullen beslissen, gelijke vertegenwoordiging het aantrekkelijkst is.

Toen de Eilandenregeling er eenmaal was en er dus in de Eilandsraad een locaal bestuursorgaan was geschapen, kreeg de kwestie van de zetelverdeling in de Staten natuurlijk een minder pregnant karakter. Het meeste zou van nu aan immers niet meer in de Staten behandeld worden, doch op het eigen eiland.

Inmiddels manifesteerde zich de hiervoor reeds genoemde afscheidingsbeweging of separación sedert 1947. Henny Eman en later diens partij, de AVP, werd van deze gedachte de draagster. Al voor de 8 : 8 verhouding in de Staten er was, propageerde Eman deze beweging, doch toen de 8 : 8 er eenmaal was en kort erop duidelijk werd, dat het 8 : 12 zou worden, werd de beweging van separación krachtiger dan ooit. Misschien heeft zij meer van een dreigement dan van een staatkundig programma, al zijn ontwerpen gemaakt, die ook met het laatste rekening houden. De ontevredenheid was groot op Aruba. Het locale bestuursorgaan, de oude Raad van Policie, hing in de lucht. Een soepel bestuur was niet mogelijk, omdat de gezaghebber, die vroeger zelfs voor de aanschaf van griffels ten behoeve van de landsschool naar Curaçao moest schrijven (hoofdstuk VI), na 1910 slechts de bevoegdheid had gekregen om uitgaven beneden de 100 gulden te doen. Pas in Augustus 1945 werd bij besluit van de gouverneur toegestaan, dat de gezaghebber die een begroting van vijftien millioen bewaakt, zelfstandig uitgaven mocht doen tot een somma van 300 gulden! Het is te verklaren, dat onder deze omstandigheden niet alleen Emans rechtstreekse aanhang, maar ook anderen en ook Europese Nederlanders op Aruba voor of althans niet tegen de separación waren. Daar de separación geen vastomschreven beginsel is, doen zich bij de waardering van dit streven tamelijk uiteenlopende meningen voor. Er zijn er, die onder separación verstaan de formulering, welke in het hiervoor genoemde Mandaat van 19 December 1947 aan de Statenafvaardiging vervat is: financiële, fiscale, economische en

administratieve afscheiding. Er zijn er, die met een grotere bestuurszelfstandigheid tevreden zouden zijn.

De bevoogding van Aruba door Curaçao, historisch zo al niet te billijken dan toch wel te begrijpen, kon eenvoudig niet opeens verdwijnen, toen de economische ontwikkeling op Aruba zulk een vlucht nam. Curaçao had altijd een bestuursapparaat gehad. Dat eiland had altoos handel gekend. De sociale en politieke ommekeer daar, gevolg van de komst der olie-industrie, was groot, maar men behoeft maar een oppervlakkige blik in de geschiedenis van beide eilanden te slaan om te zien, dat die ommekeer niet te vergelijken was bij hetgeen Aruba doormaakte. Tot en met J. Frits Quast was de gezaghebber een ambtenaar, die van een of ander departement voor een jaar of wat naar Aruba werd gezonden, juist zoals dit nu nog ten aanzien van de andere eilanden geschiedt. Met het achterwege laten van het negentiend'eeuwse decorum had men tevens de hoogheid van het gezaghebberschap vergeten. Dat het conflict hier niet veel eerder uitbrak, dankt Aruba aan gezaghebber Wagemaker, die al die pillen slikte en als gezaghebber de departementen op Curaçao afliep bij zijn veelvuldige bezoeken aldaar om de zaken voor zijn eiland te regelen.

In feite had Aruba geen bestuur. Wat zo heette, was het instrument dat gouverneur en hoofdambtenaren op Curaçao hanteerden. Langzamerhand hebben allerlei wettelijke regelingen wel enige bevoegdheden aan de gezaghebber toegekend, maar feitelijk was het in vele gevallen een hoffelijkheid van Curaçaose ambtenaren, als ze de gezaghebber in hun bemoeienissen hier kenden. Ertoe verplicht waren zij niet eens. Terstond, toen Aruba belangrijk begon te worden, deed zich de moeilijke positie van talloze ambtenaren voor, dat zij enerzijds de gezaghebber boven zich hadden en anderzijds ook nog een departementshoofd of andere chef op Curaçao. Een schrijfmachine, aangevraagd door een diensthoofd op Aruba en geëndorseerd door de gezaghebber, kon op Curaçao worden afgewezen. Men kon de geprikkelde sfeer, die hieruit ontstond, niet goed maken door wat Arubanen in Antilliaanse dienst te werk te stellen en hoge posten te doen bekleden, waartoe zij in de meeste gevallen zo geschikt bleken.

De overgang van de oude toestand naar de nieuwe verliep vrij soepel. In de Colleges van Algemeen Bestuur, welke elkaar opvolgden, zaten steeds Arubanen en geruime tijd was een Arubaan, mr. L. C. Kwartsz zelf voorzitter van zulk een college. Ook in de Regeringsraden, welke met de Landsregeling-1950 volgden, zaten immer Arubanen.

Nog was men er niet. Pas de invoering van de Eilandenregeling, hetwelk plaats vond 14 Maart 1951, zou de zelfstandigmaking van Aruba mogelijk maken. Andere kwesties, als het aantal zetels, dat Aruba zou bezetten in de Staten — in genoemde Landsregeling waren het 8, tegen 12 voor Curaçao, 1 voor Bonaire en 1 voor alle Bovenwindse eilanden bij elkaar — traden nu niet meer zo naar voren.

Het ligt buiten het kader van een geschiedwerk in een beoordeling van de Eilandenregeling te treden [29]. Aan het hoofd van het Eilandsbestuur bleef de gezaghebber, nu evenwel weer als in de oude regeling van 1865 door de Kroon benoemd (men herinnert zich dat hij na 1920 door de gouverneur benoemd werd). Twee of vier gedeputeerden vormden met de gezaghebber het Bestuurscollege, hetwelk te vergelijken is met het college van Burgemeester en Wethouders in Nederland. Als derde bestuursorgaan was daar de Eilandsraad van 21 leden, bij algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht voor een periode van vier jaren gekozen. De oude Raad van Policie — waarvan als gevolg van het uittreden van een der landraden nog slechts één lid en de voorzitter over waren — was al in geen jaren meer saamgetreden. Nu verdween hij automatisch.

Op 4 Juni 1951 vonden de verkiezingen voor dit eerste locaal-Arubaanse bestuurslichaam plaats. Henny Eman (AVP) en Juancho Yrausquin (PPA) kwamen elk weer op als elkanders felste opponenten. Ieder kreeg 8 zetels. Una-I kreeg er 3 en Una-II verwierf er 2. De Arubaanse Eenheidspartij, die in 1949 nog juist een zetel in de Staten had behaald, kreeg niets [30].

Met optochten en fanfare werd weer reclame gemaakt. Het politieke leven had het volk gegrepen. De tijd was voorbij, dat een gezaghebber een dag lang tevergeefs op een kiezer wachtte. De tijd was ook voorbij, dat twee stembureaux op Aruba voldoende waren. Zeventien zulke gelegenheden werden over het hele eiland heen ingericht. De opkomst was betrekkelijk goed, al bleef toch het percentage dat niet opkwam, vrij hoog. Stem- of meldingsplicht bestaat er niet. Het aantal kiesgerechtigden en het aantal dergenen, die hun stem uitbrachten, doet zulks zien:

	Kiesgerechtigd	Uitgebrachte stemmen
17 Maart 1949 (Staten)	Geen cijfers voorhanden	11.107
21 December 1950 (Staten)	14.251	11.991
4 Juni 1951 (Eilandsraad)	14.558	12.770

Het gelijk spel van Eman en Yrausquin was wel het meest frappant. Laatstgenoemde bleek vooral in Sint Nicolaas, waar de meeste niet-Arubaanse stemgerechtigden zijn geconcentreerd, het sterkst uit de bus te komen.

Had Eman in de Staten in de bres gestaan om het aantal vertegenwoordigers voor Aruba op te voeren, consequent was het, dat hij in de Eilandsraad zich ertoe zette het aantal Arubanen een meerderheid te verzekeren. Gezien de activiteit en het groeiend aantal van niet-Arubaanse kiezers, was de situatie geenszins denkbeeldig, dat op een gegeven ogenblik de minderheid der leden uit op Aruba geborenen zou bestaan. Met name lag

het ook voor de hand, dat waar Eman vooral de Arubaanse massa achter zich heeft, hij zich zou opwerpen als degeen die een meerderheid van zetels aan Arubanen zou willen verzekeren, terwijl Yrausquin, wiens stemmental voor een groot deel juist uit niet-Arubanen bestaat, hem hierin zou gaan bestrijden. Een van de moeilijkheden was daarbij nog, dat het moeilijk te omschrijven bleek, wat een Arubaan is, omdat — aldus werd verkondigd — niemand, ook al leeft hij met hart en ziel zijn ganse leven op Aruba, ooit een Arubaan kan worden, als hij er niet geboren is. Terwijl iemand, die buiten Aruba geboren wordt, maar wiens ouders als Arubanen gelden, nooit op Aruba behoeft te komen om toch bij een eventuele terugkeer Arubaan te zijn. In de Eilandsraadsvergadering van 15 Maart 1952 werd in dit verband met 16 tegen 5 stemmen een motie aangenomen, welke bedoelde een meerderheid van zetels aan Arubanen te geven, welke laatsten dan geacht werden te bestaan uit allen die op Aruba waren geboren en degenen, die buiten Aruba uit Arubaanse ouders ter wereld kwamen, mits ze Nederlanders waren.

Bij het afsluiten van het handschrift van dit boek was de vraag, door voormelde kwestie opgeworpen, nog niet opgelost. Het valt uiteraard buiten het kader van dit boek de mérites ervan te beoordelen. Wel ligt het voor de hand op enkele parallellen te wijzen. Was de eerste die, waarbij Eman actie voerde om Aruba in de Staten een groter aantal zetels te verzekeren, met die waarbij hij thans poogde in de Eilandsraad aan de „op Aruba geborenen en hun kinderen" (motie) een meerderheid te garanderen, de tweede was die van de eerste en tweede Ronde Tafel Conferentie.

Bij de eerste Ronde Tafel Conferentie in 1948 had men de status van Aruba conditioneel gesteld voor deelneming aan de Ronde Tafel Conferentie.

Toen in 1952 de tweede Ronde Tafel Conferentie gehouden werd, eiste Henny Eman — die hiertoe voor het eerst van zijn leven naar Nederland trok — buiten de agenda om een regeling van het kiesstelsel voor de Arubaanse Eilandsraad, waarbij niet-Arubanen slechts 1/3 van het aantal zetels in deze raad zouden kunnen bezetten.

Binnen het raam der Ronde Tafel Conferentie bestond een commissie, die de verlangens van Aruba ten aanzien van de verhouding der eilanden zou bewerken. Uit deze commissie werd ter conferentie een subcommissie gevormd, bestaande uit de Arubanen, mr. L. C. Kwartsz als voorzitter, en de twee opponenten inzake deze zetelverdeling Eman en Yrausquin, tezamen met de Una-vertegenwoordiger Felipe Tromp.

De heer Eman bleef, mede in verband met deze aangelegenheid geruime tijd in Nederland. Bij het afsluiten van het handschrift voor dit boek zijn evenwel van de tweede Ronde Tafel Conferentie nog geen resultaten bekend, welke tot de geschiedschrijving van Aruba kunnen worden gerekend.

Een onbillijkheid blijft echter onopgelost, nl. dat men het Arubaanschap nimmer, gelijk bijvoorbeeld het Nederlanderschap, door naturalisatie kan verwerven. Is het al waar dat de meesten, die in de olie-industrie werken en van alle mogelijke eilanden herwaarts komen, na verloop van tijd weer teruggaan, dat ook talloze Levantijnse kooplieden tenslotte de ceders van de Libanon verkiezen boven de kwigi's van Aruba, de Joodse inwijkeling blijft bijna immer zeker hier, terwijl juist de laatste jaren ook meer Europese Nederlanders de voorkeur aan Aruba blijven geven, wanneer zij hun pensioen gaan genieten.

Ook al heeft de Eilandenregeling niet de volle omvang der separacióngedachte verwezenlijkt, zoals die in het Statenmandaat van 1948 lag vervat, zij heeft wel de zelfstandigheid van Aruba in de verzorging van eigen belangen in vrij grote mate gerealiseerd. Door artikel 124 van de Landsregeling, bedoeld om nieuw te zijn, zou het plan dat in feite al een eeuw geleden door monseigneur Niewindt voor onze eilanden werd gepropageerd en een halve eeuw geleden door gezaghebber Gerard Raven Zeppenfeldt nog eens naar voren is gebracht, nl. de stichting van dorpsgemeenschappen, kunnen worden verwezenlijkt. Sint Nícolaas, groter en meer bevolkt dan Oranjestad, zou op deze wijze tot een eigen gemeenschap kunnen worden.

De Eilandenregeling werd op 14 Maart 1951 ingevoerd. De eerste vergadering van de Arubaanse Eilandsraad vond 2 Juli d.a.v. plaats. Een eigen eilandsecretaris en twee gedeputeerden werden benoemd om tezamen met de gezaghebber het bestuurscollege te vormen. In October werd het aantal gedeputeerden — wier functie met die van wethouders te vergelijken is — op vier gebracht.

Successievelijk werden de landsdiensten, te beginnen met de Bestuursdienst en de Dienst van Openbare Werken op 1 September 1951, overgedragen aan het eiland. Op 1 October 1952 volgden de diensten van Bevolking en Burgerlijke Stand, van Landbouw, Veeteelt en Visserij, van de Lijntelefonie (de radiotelefonie blijft landsaangelegenheid), van Openbaar Vervoer, van Brandweer en van Watervoorziening. Het lag in de bedoeling op 1 Januari 1953 alle verdere diensten, die bestemd waren in eilandsbestel over te gaan, over te dragen. Zover kwam het evenwel niet. Op deze datum werden slechts overgedragen de Geneeskundige Dienst (zonder het Laboratorium, hetwelk in landsbestel blijft), de Veterinaire Dienst, de Haven- en Loodsdienst, alsmede de Luchthavendienst en het Toerisme. Op 19 Februari 1953 volgde nog het Domeinbeheer en op 1 Mei 1953 het Onderwijs, waarbij ook het Bibliotheekwezen. De Dienst voor Sociale en Economische Zaken, bestemd om aan het eilandsbestuur te worden overgedragen, is bij het afsluiten van het handschrift nog een tak van landsdienst.

In September en October 1952 verschenen het Eilandverslag en de Arubaanse ontwerp-begroting voor de eerste maal. Het eerste, samen-

gesteld onder leiding van de eilandsecretaris Louis C. Kerstens, bevat een statistisch overzicht van elk denkbaar onderwerp betreffende Aruba. De Arubaanse ontwerp-begroting, werk van het hoofd van de afdeling Financiën van het gezaghebberskantoor, Remko van Hoorn, bleek de enige van alle eilandbegrotingen te zijn, waarop een batig slot was. Zij werd in één dag behandeld en aangenomen: 25 November 1952.

Op 1 Januari 1953 vond de verdeling plaats van het belastinggebied. Houdt men er rekening mede, dat natuurlijk niet alle kwesties, verband houdende met het nieuwe bestel, terstond konden worden opgelost, dan kan deze geschiedenis van Aruba toch besloten worden met vast te stellen, dat ons eiland, eens een veronachtzaamd deel van het geheel, autonoom en zelfstandig is geworden.

ARUBA

ZOALS HET WAS
ZOALS HET WERD

VAN DE TIJD DER INDIANEN TOT OP HEDEN

DOOR

Dr. JOH. HARTOG

TWEEDE DRUK

ARUBIANA/CARIBIANA
Pa referencia.
NO POR FIA.
For reference.
NOT TO BE TAKEN
FROM THIS ROOM.

D. J. DE WIT

ARUBA — NEDERLANDSE ANTILLEN

EILANDGEBIED ARUBA * OPENBARE LEESZAAL & BOEKERIJ *

Cari : 4